

Justitieutskottets betänkande 2020/21:JuU36

Utvidgade möjligheter att utreda förlisningen av passagerarfartyget Estonia

Sammanfattning

Utskottet ställer sig bakom regeringens förslag om ändring i lagen om skydd för gravfriden vid vraket efter passagerarfartyget Estonia.

Lagändringen innebär att det införs ett nytt undantag från det straffsanktionerade förbudet mot dykning och annan undervattensverksamhet vid vraket efter passagerarfartyget Estonia. Undantaget omfattar sådan verksamhet som avser att utreda fartygets förlisning.

Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 juli 2021.

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motionsyrkandet.

I betänkandet finns ett särskilt yttrande (V, KD).

Behandlade förslag

Proposition 2020/21:165 Utvidgade möjligheter att utreda förlisningen av passagerarfartyget Estonia.

Ett yrkande i en motion från allmänna motionstiden 2020/21.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Redogörelse för ärendet	4
Utskottets överväganden.....	5
Utvidgade möjligheter att utreda förlisningen av passagerarfartyget Estonia.....	5
Särskilt yttrande.....	8
Utvidgade möjligheter att utreda förlisningen av passagerarfartyget Estonia (V, KD).....	8
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag.....	9
Propositionen	9
Motion från allmänna motionstiden 2020/21	9
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	10

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Utvidgade möjligheter att utreda förlisningen av passagerarfartyget Estonia

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1995:732) om skydd för gravfriden vid vraket efter passagerarfartyget Estonia.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2020/21:165 och avslår motion 2020/21:2771 av Jimmie Åkesson m.fl. (SD).

Stockholm den 27 maj 2021

På justitieutskottets vägnar

Fredrik Lundh Sammeli

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Fredrik Lundh Sammeli (S), Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Petter Löberg (S), Louise Meijer (M), Adam Marttinen (SD), Maria Strömkvist (S), Johan Hedin (C), Linda Westerlund Snecker (V), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Joakim Sandell (S), Carina Ödebrink (S), Johan Pehrson (L), Bo Broman (SD), Rasmus Ling (MP) och Ingemar Kihlström (KD).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet proposition 2020/21:165 Utvidgade möjligheter att utreda förlisningen av passagerarfartyget Estonia. I propositionen föreslår regeringen att riksdagen antar det förslag till ändring i lagen (1995:732) om skydd för gravfriden vid vraket efter passagerarfartyget Estonia som lagts fram i propositionen. Regeringens förslag till riksdagsbeslut återges i bilaga 1. Regeringens lagförslag finns i bilaga 2.

I betänkandet behandlar utskottet även en motion från allmänna motions-tiden 2020/21. Förslaget i motionen finns i bilaga 1.

Det har väckts två motioner med anledning av propositionen. I fråga om hänvisning av motionerna för beredning i ett utskott föreslog talmannen att motionerna skulle läggas till handlingarna utan att hänvisas till ett utskott eftersom motionerna enligt talmannens mening inte kunde anses väckta inom ärendets ram. Riksdagen följde talmannens förslag (prot. 2020/21:116).

Utskottets överväganden

Utvidgade möjligheter att utreda förlisningen av passagerarfartyget Estonia

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens förslag till ändring i lagen om skydd för gravfriden vid vraket efter passagerarfartyget Estonia. Ändringen innebär att det införs ett nytt undantag från det straffsanktionerade förbudet mot dykning och annan undervattensverksamhet vid vraket efter passagerarfartyget Estonia. Undantaget omfattar sådan verksamhet som avser att utreda fartygets förlisning.

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om en översyn av lagen.

Jämför det särskilda yttrandet (V, KD).

Bakgrund

Den 28 september 1994 förliste passagerarfartyget Estonia på Östersjön under färd mellan Tallinn och Stockholm. Ett mycket stort antal människor omkom vid förlisningen.

För att skydda m/s Estonia såsom ett sista vilorum för olycksoffren från all störande verksamhet ingick Estland, Finland och Sverige en överenskommelse som bl.a. innebär att all verksamhet som stör vilorummet ska kriminaliseras. Estoniaöverenskommelsen undertecknades i Tallinn den 23 februari 1995. Regeringen beslutade den 16 februari 1995 att underteckna överenskommelsen. Riksdagen godkände överenskommelsen den 1 juni 1995 (prop. 1994/95:190 Skydd för gravfriden vid vraket efter passagerarfartyget Estonia, bet. 1994/95:JuU23, rskr. 1994/95:377). Överenskommelsen trädde i kraft den 27 augusti 1995. Genom ett tilläggsprotokoll, som trädde i kraft den 23 april 1996, har ytterligare stater tillträtt överenskommelsen.

Den gemensamma estnisk-finsk-svenska haverikommission (JAIC), som bildades den 29 september 1994, med uppgift att utreda passagerarfartyget Estonias förlisning, överlämnade sin slutrapport i december 1997. Enligt slutrapporten brast låsanordningarna till fartygets bogvisir till följd av belastningar från vågslag. Haveriet inträffade under vågförhållanden som troligen var de värsta som fartyget någonsin varit utsatt för. Detta ledde till att stora vattenmängder strömmade in på bildäck och inredningsdäcken som vattenfylldes varpå Estonia förliste.

Den 28 september 2020 publicerades ett filmmaterial som visar inte tidigare dokumenterade hål i fartygets styrbordssida. Estlands säkerhetsutredningsmyndighet har, med bistånd av Olycksutredningscentralen i Finland och Statens haverikommission i Sverige, inlett en preliminär bedömning av de nya

uppgifterna i syfte att överväga om den nya informationen ger anledning att revidera de slutsatser som drogs i JAIC:s slutrapport från 1997. De tre haveriutredningsmyndigheterna bedömer att det inom ramen för den preliminära bedömningen behöver vidtas utredningsåtgärder i det gravfridskyddade området som enligt Statens haverikommission skulle strida mot den nuvarande svenska lagstiftningen.

Statens haverikommission gav i december 2020 in en framställan till regeringen med en begäran som i huvudsak syftar till att utöka myndighetens möjligheter att utföra undervattensverksamhet i undersökande syfte vid vraket efter passagerarfartyget Estonia.

Gällande rätt

Den 1 juli 1995 trädde lagen (1995:732) om skydd för gravfriden vid vraket efter passagerarfartyget Estonia (gravfridslagen) i kraft. Lagen innehåller ett straffsanktionerat förbud mot dykning och annan undervattensverksamhet i vraket och ett anslutande område i Östersjön (2 §). Från förbudet undantas verksamhet som avser att täcka över eller skydda vraket eller att förhindra förorening av den marina miljön från vraket. Undantagen gäller enbart verksamhet som bedrivs av estnisk, finsk eller svensk myndighet eller på uppdrag av en sådan myndighet. Den som uppsåtligen bryter mot förbudet döms till böter eller fängelse i högst två år (3 §). För försök döms till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken. Lagen innehåller vidare bestämmelser om förverkande och svensk domsrätt (4–5 §§).

Propositionen

Utvidgade möjligheter att utreda passagerarfartyget Estonias förlisning

För att säkerställa att det inte är straffbart enligt svensk lag att genomföra den typ av undersökningsåtgärder som Statens haverikommission beskriver i sin framställan till regeringen finns det enligt regeringen behov av att införa ett nytt undantag från förbudet att bedriva dykning eller annan undervattensverksamhet i vraket efter fartyget eller dess närhet. Regeringen föreslår därför att ett nytt undantag från det straffsanktionerade förbudet ska införas i gravfridslagen. Det nya undantaget ska enligt regeringens förslag omfatta verksamhet som avser att utreda förlisningen.

Ikraftträdande

Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 juli 2021.

Motionen

I partimotion 2020/21:2771 av Jimmie Åkesson m.fl. (SD) begärs ett tillkännagivande om en översyn av gravfridslagen för att möjliggöra nya undersökningar och för att tillgodose efterlevandes önskemål om att återbörda sina anhöriga. Enligt motionärerna bör det utredas hur ändamålsenliga undantag kan genomföras i gravfridslagen för att möjliggöra undersökningar under vattnet i och kring Estonia i syfte att fastställa orsaken till skeppets förlisning. Undantagen ska enligt motionärerna också möjliggöra att de efterlevandes önskan om att återbörda sina anhöriga tillgodoses.

Utskottets ställningstagande

Utskottet delar regeringens bedömning att det finns ett behov av att klarlägga omständigheterna kring passagerarfartyget Estonias förlisning och att det är viktigt att säkerställa att gravfridslagen inte hindrar att nödvändiga utredningsåtgärder kan utföras. Enligt utskottet är regeringens lagförslag ändamålsenligt utformat och bör antas.

Det som motionärerna begär i motion 2020/21:2771 (SD) får anses vara i huvudsak tillgodosett genom det nu framlagda lagförslaget. Utskottet avstyrker därför motionsyrkandet.

Särskilt yttrande

Utvidgade möjligheter att utreda förlisningen av passagerarfartyget Estonia (V, KD)

Andreas Carlson (KD), Linda Westerlund Snecker (V) och Ingemar Kihlström (KD) anför:

Vi delar bedömningen att orsakerna till Estonias förlisning måste utredas på nytt och står därför bakom regeringens proposition som öppnar upp för större möjligheter till en utredning. Vi anser dock att det utöver vad som ryms inom ramen för det aktuella ärendet borde göras ytterligare ändringar i lagen om skydd för gravfriden vid vraket efter passagerarfartyget Estonia.

I gravfridslagen finns ett undantag för verksamhet som avser att täcka över vraket. När lagen beslutades av riksdagen var övertäckning ännu ett realistiskt alternativ. Som framgår av propositionen påbörjades ett arbete med att täcka över fartyget men kort tid därefter avbröts detta genom ett regeringsbeslut i juni 1996. Skälet till att arbetena avbröts angavs vara att en övertäckning i praktiken skulle omöjliggöra möjligheterna att söka efter ytterligare bevismaterial. Vi anser att undantaget i gravfriden för verksamhet som syftar till att täcka över vraket bör tas bort, inte minst med tanke på att det nu finns skäl att göra ytterligare dykningar för att få fram vad som egentligen hände vid förlisningen. Vi avser därför att återkomma till denna fråga i ett annat sammanhang.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2020/21:165 Utvidgade möjligheter att utreda förlisningen av passagerarfartyget Estonia:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1995:732) om skydd för gravfriden vid vraket efter passagerarfartyget Estonia.

Motion från allmänna motionstiden 2020/21

2020/21:2771 av Jimmie Åkesson m.fl. (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av lagen (1995:732) om skydd för gravfriden vid vraket efter passagerarfartyget Estonia för att möjliggöra nya undersökningar och för att tillgodose efterlevandes önskemål om att återbörda sina anhöriga och tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

Förslag till lag om ändring i lagen (1995:732) om skydd för gravfriden vid vraket efter passagerarfartyget Estonia

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1995:732) om skydd för gravfriden vid vraket efter passagerarfartyget Estonia ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §

Dykning och annan undervattensverksamhet får inte bedrivas i vraket efter passagerarfartyget Estonia eller inom det område som anges i 1 § andra stycket. Förbudet gäller dock inte verksamhet som avser att täcka över eller skydda vraket eller att förhindra förorening av den marina miljön från vraket, om verksamheten bedrivs av en myndighet i Estland, Finland eller Sverige eller på uppdrag av en sådan myndighet.

Dykning och annan undervattensverksamhet får inte bedrivas i vraket efter passagerarfartyget Estonia eller inom det område som anges i 1 § andra stycket. Förbudet gäller dock inte verksamhet som avser *att utreda förlisningen*, att täcka över eller skydda vraket eller att förhindra förorening av den marina miljön från vraket, om verksamheten bedrivs av en myndighet i Estland, Finland eller Sverige eller på uppdrag av en sådan myndighet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2021.